

Regresywność VAT i zróżnicowanie obciążeń względem struktury gospodarstw domowych

EFEKTYWNY SYSTEM PODATKOWY
Poznań, 06/12/2019

Michał Myck
Mateusz Najstüb

Stopień regresywności podatku VAT w Polsce

- Modelowanie stopnia redystrybucyjności systemu podatkowo-świadczeniowego:
 - model mikrosymulacyjny SIMPL.
- VAT w modelach mikrosymulacyjnych.
- Rozkład obciążenia podatkiem VAT polskich gospodarstw domowych – rola wymiaru rozkładu dobrobytu i definicji dochodu w danych mikro.
- VAT a struktura gospodarstwa domowego
- Wnioski z punktu widzenia potencjalnych reform stawek VAT.
 - poszerzenie bazy podatkowej: jednolita stawka VAT?

Model mikrosymulacyjny:

- Połączenie szczegółowych regulacji dotyczących systemu podatkowo-świadczeniowego z reprezentatywną bazą danych gospodarstw domowych:
 - umożliwia analizy wpływu zmian w podatkach i świadczeniach na sytuację finansową gospodarstw domowych i kosztów reform dla sektora finansów publicznych;
 - model *SIMPL* oparty o dane z Badania Budżetów Gospodarstw Domowych (BBGD);
 - *SIMPL* rozszerzony dla celów analizy VAT o moduł wydatkowy.
- Powszechnie używane w innych krajach (np. USA, UK, Francja, Niemcy, Hiszpania, Holandia) – zarówno przez instytucje rządowe, jak i instytuty badawcze (np. IFS, DIW, ISER, IZA, PSE).
 - IFS TAXBEN szeroko wykorzystywany w Mirrlees Review

Struktura modelu mikrosymulacyjnego

Informacje demograficzne o członkach GD, dochody

Moduł ZUS/NFZ

Moduł podatkowy

Moduł św. rodz.

Informacje dot. mieszkania, gosp. rolnego itp.

Moduł dod. mieszk.

Moduł pom. społ.

=> DOCHÓD DO DYSPOZYCJI

Informacje dot. wydatków GD

Moduł VAT

=> OBCIĄŻENIE VAT

Baza BBGD: 2005-2017 (ok. 37 tys. gospodarstw domowych, 100 tys. osób)

- Najistotniejsze informacje z punktu widzenia mikrosymulacji:
 - informacje demograficzne (wiek, płeć, powiązania rodzinne);
 - status na rynku pracy, wykształcenie, poziom inwalidztwa, zasoby, warunki mieszkaniowe;
 - dochody na poziomie indywidualnym;
 - szczegółowe wydatki na poziomie gospodarstwa domowego.
- Dochody „zewnętrzne”:
 - stała i tymczasowa praca najemna, samozatrudnienie;
 - zasiłek dla bezrobotnych, emerytura, renta inwalidzka, renta rodzinna, zasiłki chorobowe/rehabilitacyjne, zasiłki macierzyńskie, odsetki i zyski, wynajem, dochód z alimentów od osób prywatnych;
 - dochód z gospodarstwa rolnego (oczekiwany);
 - „inne”.
- Wydatki w BBGD:
 - informacje o ok. 2,8 mln indywidualnych wydatków w 388 kategoriach (COICOP);
 - do analiz VAT brane są wydatki na towary i usługi konsumpcyjne w 309 kategoriach.

Zalety analiz na poziomie gospodarstw domowych:

- Całościowe podejście do systemu podatkowo-świadczeniowego:
 - skumulowane efekty zmian biorące pod uwagę zależności w systemie (np. wysokość ZUS, PIT i świadczeń rodzinnych);
 - możliwość identyfikacji problematycznych elementów systemu (progowe wycofywanie świadczeń rodzinnych).
- Możliwość oszacowania całkowitych kosztów zmian w systemie oraz efektów według grup demograficznych i dochodowych.

Podatek VAT w modelu *SIMPL*:

- Podatek VAT i wydatki gospodarstw domowych:
 - odpowiednie stawki VAT przypisane każdej kategorii wydatków w BBGD;
 - kwoty wydatków netto = kwota brutto podzielona przez (stawka VAT+1);
 - VAT = kwota wydatków netto pomnożona przez odpowiednią stawkę VAT.

- VAT na wszystkie produkty sumowany na poziomie gospodarstwa domowego.
- Całkowite obciążenie gospodarstw BBGD podatkiem VAT w 2015 r. = 58,9 mld zł.

VAT i wydatki gospodarstw domowych w BBGD:

- Na dochody budżetu państwa z VAT składa się:
 - 1) VAT płacony w konsumpcji gospodarstw domowych;
 - 2) VAT płacony przez instytucje publiczne i tzw. trzeci sektor;
 - 3) VAT płacony w procesie wytwarzania towarów i usług zwolnionych z VAT (włączając nakłady na środki trwałe).
- Brak oficjalnych statystyk GUS dotyczących udziału poszczególnych części składowych dochodów VAT.
- Barbone i in. (2014): VAT w konsumpcji gospodarstw domowych to około 67% (teoretycznych) całkowitych zobowiązań VAT.
- Szacunkowo (wg niepublikowanych danych GUS) w *SIMPL* 83% obciążenia gospodarstw domowych podatkiem VAT.

Najważniejsze przyczyny niedoszacowania:

- VAT „ukryty” w towarach i usługach zwolnionych z VAT;
- niedoszacowanie wydatków w BBGD na poziomie gospodarstw domowych.

VAT i wydatki gospodarstw domowych w danych BBGD:

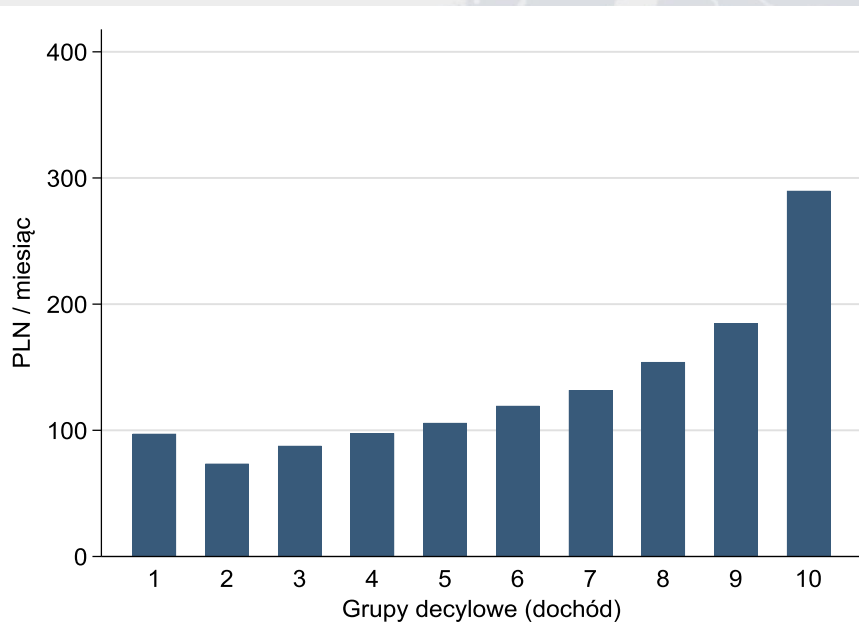
- VAT na poziomie indywidualnych gospodarstw domowych i analizy dystrybucyjne zgodnie z deklarowanymi wydatkami i odpowiadającymi im stawkami VAT:
 - VAT „incidence”: w symulacjach VAT w pełni obciąża gospodarstwa domowe
- Analiza rozkładu obciążeń względem czego?
 - dochody (definicja?)
 - wydatki.
- Korekta kwot zagregowanych:
 - całkowite bezpośrednie obciążenie podatkiem VAT gospodarstw domowych (= *dochody budżetu państwa z VAT płaconego bezpośrednio przez gospodarstwa domowe*);
 - szacunkowe całkowite dochody budżetu państwa z VAT.

Podatek od towarów i usług VAT w Polsce (2011-2018):

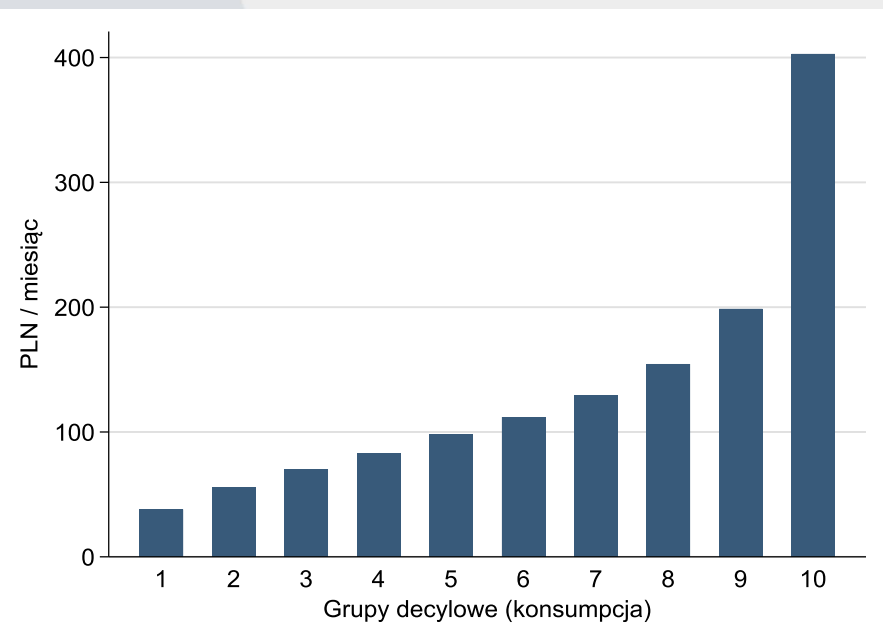
- VAT jako jedno z głównych źródeł dochodów budżetu państwa:
 - 2017: 45.2% całkowitego dochodu sektora finansów publicznych i 50.2% dochodu z podatków.
- Stawki VAT obowiązujące od 2011:
 - stawka podstawowa: 23%
 - stawki obniżone:
 - 8% (np. żywność - przetwory, usługi transportowe i kulturalne)
 - 5% (np.: podstawowe produkty żywnościowe, książki)
 - stawka 0%: eksport i wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów i usług; transport morski i lotniczy.
- Zwolnienia z VAT:
 - wybrane usługi: finansowe, medyczne, szkoły, przedszkola;
 - sprzedaż w przypadku przedsiębiorstw o sprzedaży do 200,000 zł netto rocznie.

VAT w gospodarstwach domowych względem grup:

Dochodowych: bezpośrednie obciążenie VAT:
(zł/miesiąc i % dochodu)

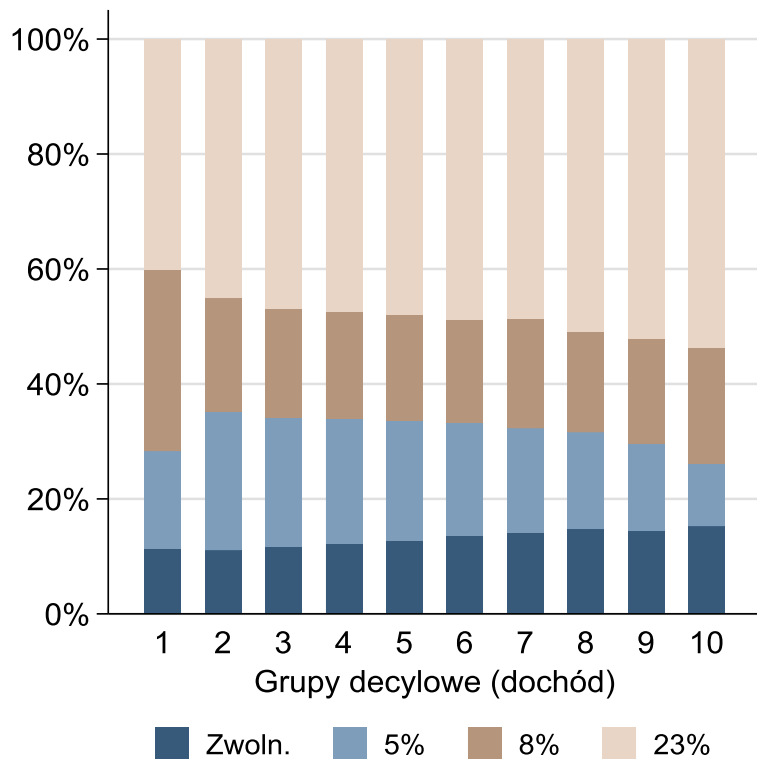

Wydatkowych: bezpośrednie obciążenie VAT:
(zł/miesiąc i % wydatków)

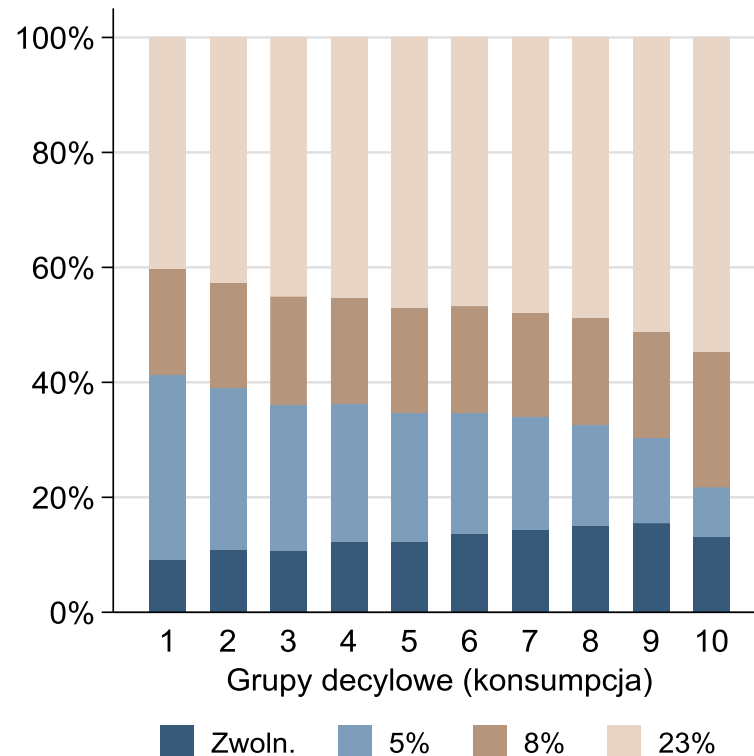

VAT w gospodarstwach domowych względem grup:

Dochodowych: bezpośrednie obciążenie VAT:
wg stawek

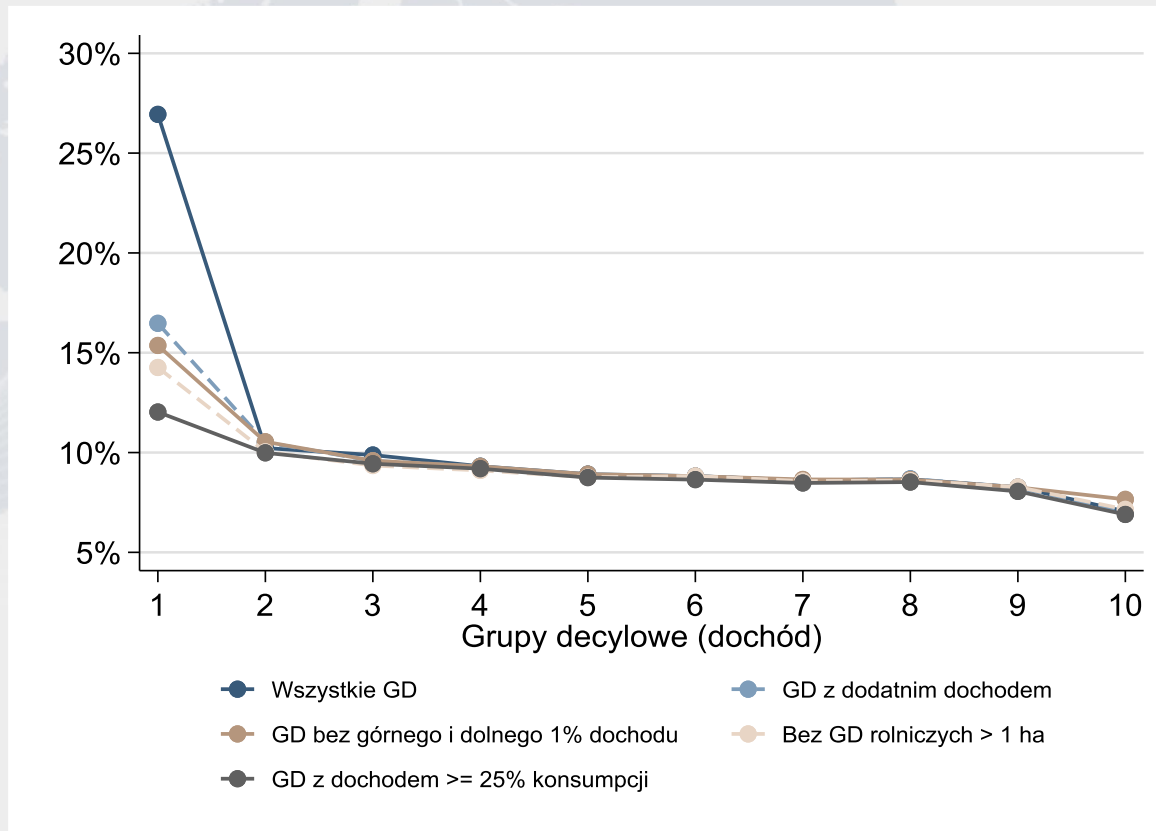

Wydatkowych: bezpośrednie obciążenie VAT:
wg stawek

VAT w gospodarstwach domowych względem grup dochodowych:

Stopień regresywności VAT dla różnych definicji dochodu
(zł/miesiąc i % dochodu)

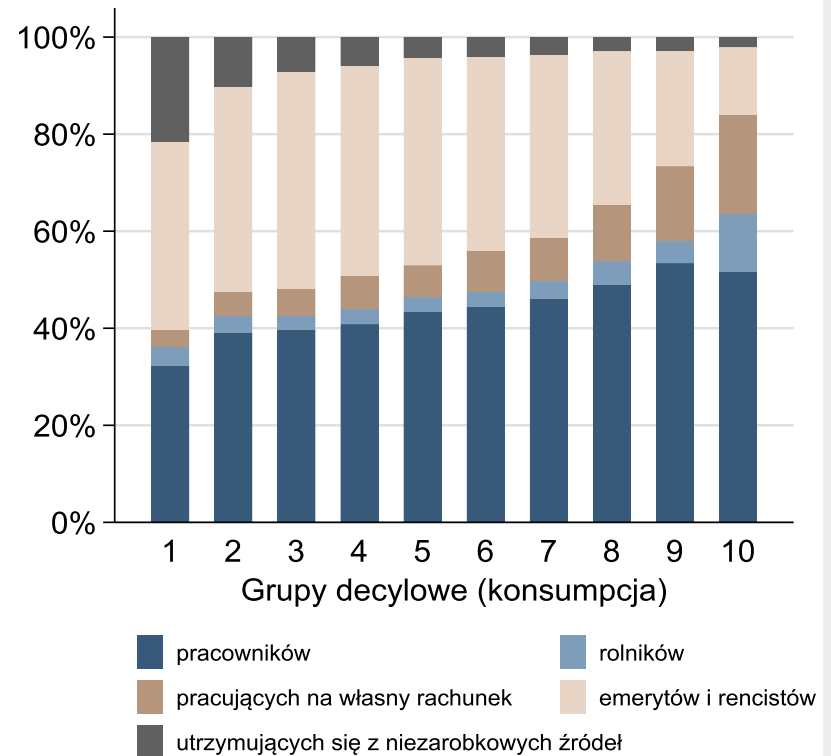
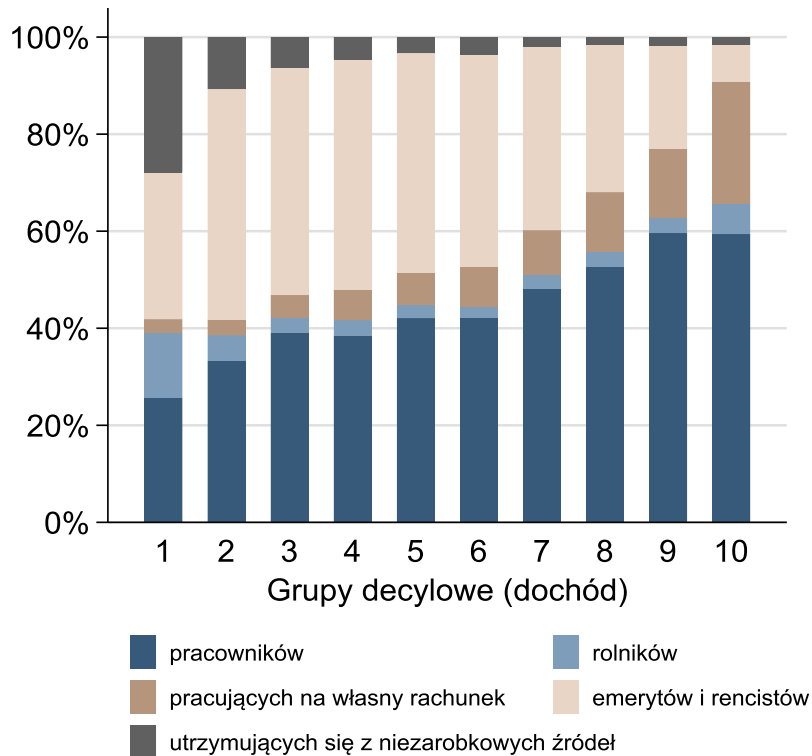

VAT w gospodarstwach domowych względem grup dochodowych:

Stopień regresywności VAT dla różnych definicji dochodu,
Miary nierówności (Gini) oraz progresywności (Kakwani).

	Gini		Kakwani
	Dochód	Dochód – VAT	
Wszystkie GD	0,340	0,354	-0,113
GD z dodatnim dochodem	0,332	0,343	-0,090
GD bez górnego i dolnego 1% dochodu	0,299	0,308	-0,073
Bez GD rolniczych > 1 ha	0,324	0,333	-0,078
GD z dochodem \geq 25% konsumpcji	0,327	0,336	-0,074

Struktura demograficzna gospodarstw domowych względem grup dochodowych/wydatkowych:

Kto płaci więcej, kto płaci mniej?

Ekonometryczne analizy relacji pomiędzy wysokością VAT i strukturą demograficzną gospodarstw domowych (Myck et al. 2014):

- VAT i struktura gospodarstwa domowego:
 - kontrolując poziom dochodu (jak zróżnicowane są całkowite wydatki oraz ich struktura względem VAT)
 - kontrolując poziom wydatków (jak zróżnicowana jest struktura wydatków względem VAT)
- Wydatki na „dobra pierwszej potrzeby” a struktura gospodarstwa domowego

VAT - analizy redystrybucyjne

Zmienna zależna:	(1)	(2)	(3)	(4)
	log(VAT)	log(VAT)	log(VAT)	log(expX)
Struktura GD:				
2 osoby dorosłe	0.546***	0.161***	0.026***	0.118***
3 + osoby dorosłe	0.668***	0.151***	0.000	0.243***
1 osoba 60+	-0.235***	-0.091***	-0.002	0.097***
2 + osoby 60+	-0.137***	-0.109***	-0.038***	0.107***
Rodzic samotnie wych.	-0.207***	-0.071***	0.009	0.032***
Dzieci w GD:				
Pierwsze dziecko	0.238***	0.106***	0.012	-0.035**
Drugie dziecko	0.026	0.011	0.005	-0.001
Trzecie dziecko	-0.132***	-0.019	0.019	0.000
Czwarte+ dziecko	-0.095	-0.037	0.002	-0.004
Liczba dzieci w grupach wieku:				
0-2 lat	0.065*	-0.013	-0.011	0.032**
3-6 lat	-0.002	-0.057*	-0.041***	0.027*
7-12 lat	0.045	-0.001	-0.019*	0.049***
13-17 lat	-0.024	-0.009	-0.021**	0.082***
Zmienne kontrolne:				
Dochód do dyspozycji	NIE	TAK	---	---
Całkowite wydatki	---	---	TAK	TAK
Stała	5.113***	4.261***	3.676***	5.062***
Liczba obserwacji	27580	27580	27580	27431
R ²	0.262	0.607	0.935	0.717

Notes: * - $p < 0.10$, ** - $p < 0.05$, *** - $p < 0.01$; expX – expenditure on food and housing; Income and total expenditure included as a fifth degree polynomial; HHs with incomes lower or equal to 0 and farmer households excluded.

Przełożenie wyników analiz redystrybucyjnych na wnioski dotyczące potencjalnych reform stawek VAT?

- Rozkład obciążenia VAT z punktu widzenia rozkładu dochodów jest regresywny:
 - stopień regresywności zależy od definicji dochodu i doboru próby;
 - dla analizowanych zmian w definicji i próbie obciążenie VAT wciąż najwyższe w najniższej grupie dochodowej;
- Gospodarstwa o najniższych dochodach w największym stopniu
 - odczuwają brak realizacji zapowiadanego powrotu do obniżonych stawek 7% i 22% (por. Myck et al., 2015)
 - odczułyby takie zmiany systemu jak podniesienie stawek (szczególnie obniżonych) lub ujednoczenie stawek VAT.

Przełożenie wyników analiz redystrybucyjnych na wnioski dotyczące potencjalnych reform stawek VAT?

- Wnioski z punktu widzenia poszerzania bazy podatkowej – ujednoczenia stawek VAT:
 - neutralna jednolita stawka podatkowa w 2015 r.: 15.5%
 - korzyści gospodarstw najzamożniejszych, straty gospodarstw o niskich dochodach

VAT 16%: całkowite korzyści gospodarstw domowych wg grup decylowych: w mld zł
(symulacje z 2015 r)

	Dochodowe grupy decylowe										Razem
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Jednolity VAT: 16%	-0.5	-0.5	-0.4	-0.3	-0.4	-0.2	-0.2	0.0	0.2	0.6	-1.9

- Jak rekompensować straty biorąc pod uwagę zróżnicowanie VAT względem dochodów i struktury gospodarstwa domowego?
 - konieczność kompleksowej reformy podatkowo-świadczeniowej (por. MR r. 9)